

УДК 821.161.2.09'06 (092)

ТОКАРСЬКА Іванна – аспірантка кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, Дрогобич, Україна (yanka_shem@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6237-9982>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.30>

Бібліографічний опис статті: Токарська, І. (2021). Образ-символ Євхаристії у творі «Жовтий князь» Василя Барки. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія», 47, 224–230.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.30>

ОБРАЗ-СИМВОЛ ЄВХАРИСТІЇ У ТВОРІ «ЖОВТИЙ КНЯЗЬ» ВАСИЛЯ БАРКИ

Анотація. У статті досліджено вплив християнської віри на життя людини, її вчинки навіть у найважчих обставинах життя, значення Євхаристії в житті героїв твору та спосіб її засвідчення в текстах української літератури. Твір Василя Барки «Жовтий князь» зацікавлення яким помітно активізувалося в нинішній постколоніальний період, вивчено в релігійному аспекті. За допомогою порівняльного аналізу пояснено значення Євхаристії в богослов'ї та українській літературі, показано її значущість у житті людей, їхніх учинках, словах, думках, настановках. З'ясовано, що символ чаши у творі виконує функцію об'єднання людей для спільної мети – збереження та захисту святині від тогочасної панівної верхівки, її загарбницької діяльності. У статті схарактеризовано образи-символи Євхаристії, чаши, церкви, хліба, української хати, місяця. Також розкрито конотативне значення жовтого кольору-символу. Проаналізовано символ любові в контексті почуттів переживання, турботи й опіки. З'ясовано, що герої віряють у воскресіння людини й переконані, що після смерті людини душа переходить до вічного кращого життя. У статті наведено уривок із проповіді священника, яка є причастям словом, щоб показати, наскільки важливими для людей були церква та Євхаристія. Проповідь є своєрідним посланням від Бога, заспокоєнням для людей і сприйняттям ситуації з усіма її наслідками. Автор чітко показав ставлення людей до тогочасної влади, розкрив її лихі наміри. У статті проаналізовано стан людини в ситуації голоду, смерті та неможливості протидіяти насильству. Значущість релігійного аспекту цього твору дає можливість стверджувати, що герої померли для земного життя, але живуть у вічності.

Ключові слова: Василь Барка, Святе Письмо, Євхаристія, художній образ, образ-символ.

TOKARSKA Ivanna – Postgraduate Student at the Department of Ukrainian Literature and Theory of Literature, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko str., Drohobych, Lviv region, Ukraine (yanka_shem@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6237-9982>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.30>

To cite this article: Tokarska, I. (2021). Obraz-symvol Yevkharystii u tvori «Zhovtyi kniaz» Vasyliya Barky [The character-symbol of the Eucharist in Vasil Barka's work "Zhovtyy Knyaz" ("Yellow Prince")]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia «Filolohiia» – Problems of Humanities. "Philology" Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 47, 224–230.* doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4565.2021.47.30> [in Ukrainian].

THE CHARACTER-SYMBOL OF THE EUCHARIST IN VASIL BARKA'S WORK "ZHOVTYY KNYAZ" ("YELLOW PRINCE")

Summary. *The article examines the influence of the Christian faith on human life, actions even in the most difficult circumstances of life, the meaning of the Eucharist and its manifestation in Ukrainian literature, in the lives of the heroes of the work. Vasyl Barka's work "Yellow Prince" is studied from the point of view of the religious aspect, the appeal to which was noticeably intensified in the postcolonial period in fiction. With the help of comparative analysis we explain the meaning of the Eucharist in theology and Ukrainian literature, show the essence and depth of this meaning in people's life, their actions, words, thoughts, instructions. We find out that the symbol of the bowl in the work performs the function of uniting people for a common goal – to preserve and protect the holy from the then ruling elite, its aggressive activities. In the article we analyze the following characters-symbols: the Eucharist, the bowl, the church, the bread, the Ukrainian house, the moon. We also give the connotative meaning of the yellow color-symbol. We characterize the symbol of love in the work, in terms of experience, worry and care for each other, the use of every opportunity to get food for relatives. In the article we find out that the heroes believe in the resurrection of man and are convinced that the dying soul passes to eternal better life, which is also a religious aspect of the study of the work. The article contains an excerpt from the priest's sermon, which is the communion of the word, in order to show how important the church and the Eucharist were to the people. The sermon is a kind of message from God, reassurance for people and perception of the situation with all its consequences, the main of which is death – the destruction of the Ukrainian nation, genocide. The author clearly showed the attitude of the people to the then government and its evil intentions. The article analyzes the human condition in a situation of hunger, death and inability to combat violence. The significance of the religious aspect of this work makes it possible to claim that the heroes died for earthly life, but live in eternity.*

Key words: *Vasyl Barka, Holy Scripture, Eucharist, artistic image, character-symbol.*

Постановка проблеми. Василь Барка своєю творчістю щедро збагатив українську літературу, по-новому поглянувши на події, які до того часу вважались недостатньо висвітленими або які зображувано так, як це було вигідно тогочасній владі. Своїми спостереженнями та реальним описом подій письменник уводить читача в жахливу реальність тогочасного життя, а саме в 1932–33 рр. Важко переоцінити вклад твору письменника «Жовтий князь» в українську літературу, бо в ньому правдиво зображено часи, коли порушувано не лише морально-етичні, суспільні, соціальні норми, але також духовні.

Релігійний аспект вивчення твору в літературознавстві дуже актуальний на сучасному етапі дослідження літератури, адже ще не до кінця висвітлено художні образи, символи, засоби, за допомогою яких автори прагнули передати всю його глибину та продемонструвати його значущість для життя людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчий доробок Василя Барки, неординарного представника українського діаспорного письменства, натепер ще не досить вивчений. Тема голодомору довгий час замов-

чувалася, а в романі В. Барки «Жовтий князь» ідеться саме про нього.

Над вивченням твору «Жовтий князь» працювало вже багато дослідників: Б. Бойчук, М. Жулинський, О. Русанова, В. Пушко, І. Набитович, Л. Плющ, Р. Мовчан, Н. Овсієнко й інші. Літературознавець І. Набитович у своїй монографії «Універсум sacrum'у в художній прозі (від модернізму до постмодернізму)» розкриває сакральний і профанний світ твору (Набитович, 2008, с. 340). М. Жулинський «У світлі віри» досліджує кольори-символи твору (Жулинський, 1991, с. 25). В. Пушко досліджує характер представлення в ньому архетипів (Пушко, 2001, с. 24). Н. Овсієнко трактує цей твір як «чорну сповідь» нашої Вітчизни (Овсієнко, 2008, с. 10). Проте натепер ще не розкрито його євхаристійні образи-символи.

Метою статті є дослідження образу-символу Євхаристії у творі Василя Барки «Жовтий князь», показ значущості релігійного аспекту у творі та житті людини, збагачення української літератури євхаристійними образами-символами.

Досягнення мети передбачало виконання таких завдань:

– здійснити порівняльний аналіз образу-символу Євхаристії у творі Василя Барки «Жовтий князь» та в богослов'ї;

– висвітлити художні образи, символи, засоби, за допомогою яких автор прагнув передати всю глибину релігійного аспекту у творі;

– показати його значущість для життя людини.

Наукова новизна полягає в характеристиці та порівняльному аналізі образу-символу Євхаристії у творі Василя Барки «Жовтий князь» та богослов'ї.

Виклад матеріалу. Євхаристія у християнстві – це прийняття людиною Тіла та Крові Ісуса Христа під видами хліба й вина. Та коли йдеться про Євхаристію в літературі – це не тільки пряме значення цього поняття, як його подає Церква, але й символічне, коли йдеться про хліб як поживу для нашого тіла, про проповідь, бо це причастя словом, про чашу як символ духовності.

Твір «Жовтий князь» написано на основі реальних подій із життя однієї сім'ї. Над темою голодомору Василь Барка працював 25 років, записуючи спогади та свідчення очевидців. Коли письменник видавав його, то не сподівався на успіх чи славу. Проте твір став помітним явищем в українській літературі, адже показує всю жорсткість тогочасної влади, а найбільше те, що голод був штучним, а отже, що це був геноцид української нації.

В основу сюжету твору покладено події від часу лихоліття до 1958 р., тобто до початку написання тексту. Голодні муки зображено крізь призму відчуття їх героями твору. Такий тип оповіді допомагає повірити в достовірність описуваних подій, адже подані не від автора, а від персонажа. Читач у такому разі постає співучасником, який щиро співчуває героям і із жахом усвідомлює нищівність і підлість радянської влади стосовно українського народу, зокрема селянства.

У творі через зображення духовного прочитуємо надію на воскресіння людини після смерті, а також української нації. Л. Плющ зазначає: «Барці вдалося в якійсь мірі заперечити цинічно-істинну правду Сталіна про нетрагічність смерті мільйонів. Перший великий, вершинний твір української прози, можливо, є першим твором, що художньо

усвідомлює Мегатруп і Мегавбивцю» (Плющ, 1987, с. 13).

І. Набитович підкреслює, що «герої твору живуть на межі двох світів – сакрального та профанного» (Набитович, 2008, с. 343). Сакральний світ співвіднесено з селянами, священниками, ченцями, а профанний – з партійними виконавцями, які служать беззаконню, інакше кажучи, це світ, приречений на загибель духовну.

Для яскравішого й переконливішого змалювання картин голодомору письменник послуговується низкою образів-символів.

Образ – це специфічна для літератури й мистецтва конкретно-чуттєва форма відображення дійсності; тип, узагальнений характер, створений письменником, митцем (Білодід та ін., 1974, с. 560).

Символ (із грец. «знак») – умовне позначення якого-небудь предмета, поняття або явища; художній образ, що умовно відтворює усталену думку, ідею, почуття. В українських піснях наявні традиційні уснопоетичні народні символи: сонце, місяць, зіроньки, човен, терен, верба, весна тощо. Символ дає митцеві можливість сконцентрувати в образі широке коло життєвих явищ, дає змогу гранично «згущати» і перебільшувати зображуване. У «Короткому тлумачному словнику лінгвістичних термінів» подано таке лінгвістичне тлумачення символу: «Слово, що має усталені асоціативні зв'язки з відповідним поняттям» (Єрмоленко та ін., 2001, с. 153).

Образ-символ – складний семіотичний (знаковий) конструкт, який виникає внаслідок поєднання символу та різноманітних образних засобів: метафор, порівнянь, персоніфікацій, алюзій тощо. Образ-символ багатозначний, тобто в одержувача інформації можуть виникнути асоціації, неочікувані для самого автора.

Тож проінтерпретуємо найбільш знакові християнські символи у творі «Жовтий князь» Василя Барки.

Визначальним є той факт, що руйнація духовності пов'язана з фізичним знищенням людей. Найпереконливішим прикладом і доказом цього є руйнування сільської церкви. Партія зробила все, щоб знищити працьовитий український люд. Проте не все їй було під силу, вони не змогли знищити священну

чашу – її врятували селяни, бо розуміли, наскільки важливо зберегти цю святу річ.

Образ-символ чаші в цьому творі тотожний образу-символу Євхаристії, яка починається із приготування Святих Дарів у чаші, де хліб і вино перетворюються на Тіло і Кров Ісуса Христа, і саме із чаші відбувається святе Причастя.

Важливість цієї святині добре відома селянам, і вони благоговіють перед нею. Українці добре знають, як каже Дарія Олександрівна дочці Оленці, що «зло щезне, а правда – ніколи <...> І буде з людьми, що живуть скрізь. А повмирають – буде з ними на небі. І якщо бути достойними, то теж будемо на небі. Ось як твоя душа – безвинна і всім прощає – так живуть щасливі» (Барка, 2008, с. 2).

За допомогою символічного образу церковної чаші автор розв'язує одну з головних проблем роману – проблему духовності, людяності, гуманізму. Церковна чаша символізує світло, незнищенність душі людської, вічність життя, єдність і наступність усіх поколінь українців (бо не одне покоління причащалося з неї), а отже, й України, яка відродиться. Партиї грабували вівтар саме в розпал операції з викачування хліба. Це символічно, адже церковна чаша була для селянства «вмістилищем огню і світла небесного», «найдорожчою коштовністю у світі». Тож, ризикуючи життям, люди врятували її від грабіжників-руйнівників, заховали в надійному місці, яке відоме лише наймолодшому з вимерлої родини Катранників – Андрійкові, якому судилося продовжити рід, народити нове покоління Катранників.

Церкву у творі ототожнено із брамою до життя вічного. Це споконвічно святе місце для селян. У романі вона – символ єднання, оберіг духовності. Навіть перетворена на звальний пункт, вона не втрачає своєї святості. Люди, як тільки можуть, намагаються допомогти один одному, бо прагнуть отримати «небесний вінець», яким після відходу буде нагороджена душа. Письменник не піддає сумніву існування «душі» як потойбічної безсмертної субстанції. Василь Барка вважає її «незримим деревом з різноманітними формами гілля, квіту, плоду», адже саме через душу людина зближається із Творцем, молитвою просячи порятунку. Та найвідчутнішим є те зближення в Євхаристії. Саме тому душа в романі В. Барки світла, чиста,

незаплямована. Душа – жива, цю істину автор засвідчує висловами «душа скрикнула», «душа приголомшена», «душа втішилась», «душею болітиме», «вирішила душа», «душа скована». Такий символ душі вибудовується з урахуванням двох культурно-релігійних традицій: уявлень про зв'язок душі й тіла у стародавніх слов'ян та християнської моделі «душа – тіло».

Церква у творі «біла, як празниковий хліб», можливо, тому, що церква – образ Царства Божого – білого, чистого, правдивого й вічного. Проте, як стверджує Олександр Шмеман, церква не тільки є образом Царства Небесного – вона щоразу на Службі Божій єднає небо і землю, Творця з Його творінням. На Літургії людина причащається не тільки Тілом і Кров'ю Господа, а й Божим Словом – слуханням Святого Письма та проповіддю священника, яка немовби пояснює суть двох найважливіших заповідей любові: 1) люби Бога всією душею, усім серцем своїм, думками, словами, ділами; 2) люби ближнього свого, як самого себе. І ці заповіді скеровують людину до Євхаристії, бо на Літургії люди моляться за спільні блага, тобто дарують любов один одному. Саме в цьому справжня суть Церкви як інституції.

У свідомості багатьох поколінь українців білий хліб асоціювався зі святом, його випікали з особливою любов'ю, турботою та трепетом, ставилися до нього з величезною шаную. У творі простежуємо ототожнення церкви із хлібом, паралель із Царством Небесним, а також із тим хлібом, який ламається й роздроблюється для Святого Причастя.

Олександр Шмеман пояснює, що «зібрання в Церкву – це образ Христового Тіла», а образом Глави Тіла виступає священник (Шмеман, 2015, с. 23). У творі «Жовтий князь» саме священник допомагає людям морально сприйняти все, що відбувається, не впасти у відчай, а зрозуміти, що на все Божа воля. Він закликає до виконання однієї з головних заповідей любові – любити ближнього свого та все пробачати: «Пам'ятаймо завжди, що Бог любить нас! Як покаємося, простить Господь і помилує. Сам Христос єсть любов божественна. Ті з нас – учні Його, котрі виконують заповідь. А хто ні – не належить до церкви, хоч нехай тут вистоює дні і ночі. Огляньмося на своє серце! Гризня, огнем дихаєм чи

байдужістю. Заздрим і осміюєм, лаєм чорно і шкодим ближньому, як змії: без каяття, ніби так і треба. Хочем упертістю пересилити Бога. Вийдем із церкви, і знов живем, як погани: в ненависті. А свята любов – від серця Божого; чи живем любов'ю? Ні! Колись гебреї сорок літ по камінню і піску в пустині мандрували, обношені і змучені; хоч грішили, так каялись. І скінію несли, як святиню найбільшу. А ми? – чи в серцях несем ковчег, що дав Христос: заповідь Його? Покинули! І понесли злобу. Без молитов, згорділи, що в нас родюча земля. От, відібрана. Без молитов згорділи, що багато хліба було. Віднявся. Бо з пирогами забули скінію духовну. Одумаймося! Сокира при дереві і огонь: пожерти, коли духовного плоду нема. Ми кажем, чого любити сусідів, коли кривдять? Так тоді ж любов справжня! Бо чого варта, якщо – на обмін для рівної плати, мов гроші. Згадаймо розбійників, розп'ятих коло Ісуса. Один насміявся з істини. Другий благав Господа про милування, і двері раю відкрилися – тому, хто кривдив інших. Можливо, скривджені оскаржать: «Чого він, Господи, тут? Ненавидим його!». Чи будуть гідні жити в Царстві такі непростачучі, що вносять злобу і роздор? Ні! Ніяк і ніколи! Бо в небі – тільки згода і мир, тільки любов і прощення, тільки радість блаженних. Ні відгуку сварок з помстою; благоугодно Всемилосердному простити розкаяного розбійника, і ніхто не думай допитувати суди Божі <...> Кожен знай одно: чи власні гріхи прощені? – бо кожен осквернився. Забудьмо, хто кому винен. Обмиймо душі від злоби і станьмо, як одна сім'я, в імені Спасителя, що кров'ю і смертю викупив нас. Звернім очі до Нього в день іспиту, бо вже приходить. Будьмо тверді, як перші мученики перед звірами, що з ревом близилися терзати. Душі наші в руці Христовій. Амінь» (Барка, 2008, с. 13–14).

Образ-символ української хати – невід'ємна частина теми духовності у творі. Бабуся Харитина Григорівна болісно реагує на обшук домівки. Її вражає те, що «знечещено їхню хату, хату-святиню, де ікони споконвіку осяювали хліб на столі» (Барка, 2008, с. 63). Хата для українського селянина завжди була святиною, яка об'єднувала родину, творила домашню церкву. Але в умовах голоду хата ототожнена з могилою. Катранник згадує, що раніше хатки були «світлі, мов скарбнички,

серед вишневого цвіту; з яскравими грядками чорнобривців і соняшниками коло вікон» (Барка, 2008, с. 207); «з-між дерев виглядали хатки, як білі горлиці, що зложили крильця, такі чисті хатки і гарні: раділи до блакиті вікнами, ніби очима» (Барка, 2008, с. 207). Занурення в минуле допомагає зрозуміти, наскільки важливими для людей є духовні цінності і ставлення до них. Нелюдське ставлення до їхньої хати – це нівеляція духовних цінностей українців. Вони біля домівки працюють, вкладають душу, вирощують хліб, щоб був на столі, а вкінці знищили те й те.

Важливим у творі є й образ-символ місяця. Місяць – мов карб, місяць – мов крейдяна печатка на блакитний папір, місяць – як нагайка проти каїнства. Ці порівняння нагадують нам історію про Каїна й Авеля, переростаючи в символ біблійної кари за зло.

Неможливо оминати увагою жовтий колір-символ, який набуває у творі й конотативно-негативного значення, що залежить від відтінку. Наприклад, сонце теж має жовтий колір, але яскраво-жовтий, який асоціюється із жовтим стиглим колоссям хліба, він символізує тепло, а тому добро. Добро, як і сонце, завжди є й перемагає зло.

У творі відбувається своєрідна «гра» із жовтим кольором, у якому негативного багато, але не все. Жовтий у митця – це колір голоду, смерті, колір мертвої природи, колір тривоги, лихого передчуття. Жовтий князь, який уособлює зло, оточує себе жовтим кольором: жовтолиций виконавець партійних вказівок Отроходін; жовтий звір на малюнку; у місті жовті установи; жовті двері райвиконкому; жовта трава; «жовтіє хата»; жовті очі в голодних; рудий звір, що вилазить з багна; Дарія Олександрівна пояснює із святої книги про звіра, що виходить з моря; жовто в очах селян з потьмареною від голоду свідомістю; жовті бур'яни, де колись звучали веселі голоси дітей; жовтий колір мертвих тіл; жовті стіни – атрибут правлячої системи, «що пожирає своїх дітей»; Сталін – жовтий князь, антихрист у людській подобі. Зло ніби розпливається жовтою рікою, жовта трава – символ смерті. Жовкнуть люди від тривалого недоїдання, жовкнуть стіни будівель, коли в них ніхто не живе. Сама назва твору «Жовтий князь» містить виразний кольоровий акцент. З іншого боку, жовтий

колір – теплий, веселий, символізує світло, радість, повагу. Жовтий колір – колір золота, дозрілого колосся пшениці, жита, ячменю, зів'ялого листя. Жовта барва породжує надію, віру у відродження життя, духовності. Але жовтий – це ще й колір хвороби, смерті, потойбічного світу (Жулинський, 1991, с. 22).

Вагомим є символ любові у творі, що втілює прагнення людей зберегтись, вижити, врятуватись. Це відбувається по-різному. Батько всю знайдену поживу віддає рідним, сам помирає: «Якраз тоді з хати вийшла родина, бо крізь вікна повиділося, що хтось прибув і в дворі ліг. Діти дивляться: то їхній тато лежить і вже видно – неживий» (Барка, 2008, с. 548), мати любить доньку, хоч ніколи й не каже про це, дає добрі настанови, намагаючись вберегти від усього лиха: «Наряджає доню: здається, то власне серце, вибране з грудей, окремо радіє <...> Причісує Оленку, пильнуючи кожного пасмочка; завітчує, ніби коронує зірками, зверх блілого лобика. Нічого не каже їй, але невимовлені слова тремтять, подібні до сполохів, насередині грудей: «Квітко моя!» – і неозначиме почуття обкинулося, ніби передвістя з болями; не знати, що, крім них, прийде. Не хоче піддатися їм душа. Втіха коло доні не гасне, як місяць – любим серпиком» (Барка, 2008, с. 1).

Ще одним прикладом є любов між чоловіком і жінкою: хвилювання одне за одного, постійний духовний зв'язок, турбота за долю сім'ї, за життя кожного її члена. З останніх сил батько, Мирон Данилович, шукає хоч якусь поживу для рідних, щоб врятувати їх.

Як довідуємося зі змісту твору, голод жорстоко позначився на сім'ї Катраників. Першою іде до Господа бабуся, яка була земним ангелом для своєї родини. Далі один за одним відходять інші члени сім'ї: первісток Микола, лагідний і тихий, донечка Оленка, чиста й безвинна. Трошки довше вдається протриматися годувальникові, Миронові Даниловичу, але й він не витримує страшною, штучно влаштова-

ної голодної погібелі люду України. З останніх сил тримаються Дарія Олександрівна й молодший син Андрій, якому вдалося вижити і продовжити батьків рід.

В умовах голоду наступають так звані «межові» ситуації, які, за словами К. Ясперса, змушують людину вийти за межі прийнятих у суспільстві правил і норм, що може призвести до непоправних наслідків, як у тому епізоді твору, де тато смажить власну дитину. Філософ вважає, що ці «межові» ситуації незмінні, до них відносять голод, страждання, хворобу, смерть. У межових ситуаціях або актуалізується ніщо, або увиразнюється те, що є справжнім (Ясперс, 2000, с. 25). Щоб зберегти самоідентичність, потрібно орієнтуватися на трансцендентне, тотожне абсолютному буттю. Саме до цього закликав священник своїх парафіян.

У творі варто виділити ще один момент, який розкриває роль Бога: коли людина розчаровується в житті й не знає, як їй бути, тоді Бог через іншу людину посилає їй вихід із ситуації, порятунок. Наприклад, коли Мирон Катранник не знав, де знайти їжу, сусід повідомив про місце, де можна роздобути її. Хоч це було вкрай важко та майже неможливо, батько використовував кожен нагоду, щоб урятувати сім'ю.

Висновки. Отже, тема Євхаристії в українській літературі – важливе питання, адже привертає увагу до духовних потреб людини, її цінностей, поведінки, навіть у час голоду та смерті. Причастя – це не тільки прийняття Тіла і Крові Ісуса Христа, це ще слухання Божого Слова, воно спонукає християн збиратися разом у церкві і творити Царство Боже вже тут, на землі. Євхаристія у творі «Жовтий князь» – це також символ хліба, необхідного для життя. Хоч герої твору відчували гострий брак тілесної поживи, проте завдяки духовній вони змогли перенести жах голодної смерті. Подальші наші дослідження будуть присвячені темі Євхаристії в українській літературі, вивченню твору в релігійному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

- Барка В. Жовтий князь : документальний роман. Нью-Йорк ; Харків, 2008. Т. 1, 2. 772 с.
Білодід І., Винник В., Юрчук Л. Словник української мови : в 11-и т. / за ред. І. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 5. 840 с.
Жулинський М. У світлі віри. Василь Барка. Жовтий князь. Київ : Дніпро, 1991. С. 21–22.

- Єрмоленко С., Бибик С., Тодор О.** Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Єрмоленко. Київ : Либідь, 2001. 224 с.
- Набитович І.** Універсум sacrum'у в художній прозі (від модернізму до постмодернізму) : монографія. Дрогобич ; Люблін : Посвіт, 2008. 600 с.
- Овсієнко Н.** Чорна сповідь моєї Вітчизни. Урок психологічного дослідження роману. Василь Барка. Жовтий князь. *Дивослово*. 2008. № 7. С. 9–13.
- Плющ Л.** Заразар-заказар. *Сучасність*. 1987. № 10. С. 13–25.
- Пушко В.** Архетипи в романі. Василь Барка. Жовтий князь. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Літературознавство»*. 2001. № 10. С. 23–25.
- Шмеман О.** Євхаристія. Таїнство Царства. Львів : Свічадо, 2015. 271 с.
- Ясперс К.** Введение в философию. Минск : ПроPILEI, 2000. 192 с.
- Ясперс К.** Смысл и назначение истории. Минск : Политиздат, 1991. 527 с.

REFERENCES

- Barka, V.** (2008). Zhovtyi knyaz: dokumentalni roman. Tom I ta II [Yellow prince: documentary novel. Books I and II]. New York – Kharkiv [in Ukrainian].
- Bilodid., I, Vynnyk, V., Yurchuk, L.** (1974). Slovník ukrajinskoyi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. (Volumes 1–11. Vol. 5). Kyiv : Naukova dumka [in Ukrainian].
- Zhulynskiy, M.** (1991). U svitli viry [In the light of faith]. Kyiv : Dnipro [in Ukrainian]
- Yermolenko, S., Bibik, S., Todor, O.** (2001). Korotkyi tлумachnyi slovnyk lingvistychnyh terminiv [Short explanatory dictionary of linguistic terms]. Kyiv : Lybid [in Ukrainian].
- Nabitovich, I.** (2008). Universum sacrum'у v hudozhnii prozi (vid Modernizmy do Postmodernizmy) [The universe of the sacrum in fiction (from Modernism to Postmodernism)]. Drohobych – Lyublin : Posvit [in Ukrainian].
- Ovsiyenko, N.** (2008). Chorna spovid moyeyi Vitchyzny. Urok psykholohichnoho doslidzhennya romanu [Black confession of my Motherland. The lesson of psychological research of the novel]. *Dyvoslovo – Divoslovo*. № 7. P. 9–13. Kyiv [in Ukrainian].
- Plyushch, L.** (1987). Zarazar-zakazar [Zarazar-zakazar]. *Suchasnist –Modernity*. № 10. P. 13–25 [in Ukrainian].
- Pyshko, V.** (2001). Arhetypy v romani [The archetypes in the novel]. *Visnyk KNU : literaturoznavstvo – Bulletin of the Kyiv National University: Literary Studies*. № 10. P. 23–25 [in Ukrainian].
- Shmeman, O.** (2015). Yevharystia. Tainstvo tsarstva [Eucharist. The sacrament of the kingdom]. Lviv : Svi-chado [in Ukrainian].
- Yaspers, K.** (2000). Vvedennya v filosofiyyu [Introduction to philosophy]. Minsk : Propileyi [in Russian].
- Yaspers, K.** (1991). Smysl i naznachenie istorii [Sense and purpose of history]. Minsk : Propileyi [in Russian].